

Додонов Р.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОСТКОНФЛІКТНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ЗАМИРЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПОДІЙ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена вивченню світового досвіду замирення та відновлення справедливості після збройних конфліктів. Аналізуються постконфліктні ситуації в Іспанії, Південній Африці, Аргентині, Чилі та варіанти вирішення соціально-психологічних проблем, пов'язаних із розколом суспільства. Розглядаються результати роботи Комісій із встановлення правди та примирення в країнах Латинської Америки та Африки. Констатується, що суворе дотримання правових процедур щодо покарання винних у репресіях та, зокрема, етнічних чистках підриває мирний процес і містить в собі загрозу стабільності постконфліктного соціуму.

Ключові слова: конфлікт, замирення, постконфліктна реабілітація.

Тиск на Київ з боку «стурбованої» Європи щодо точного дотримання пунктів Мінських домовленостей і, водночас, фактична безпорадність щодо реального впливу на ситуацію на Сході; недосягнення цілей запроваджених проти РФ санкцій; як мінімум, нерезультативність дій спостерігачів ОБСЄ; плани впровадження міжнародної поліцейської місії на Донбасі сприяли «замороженню» східноукраїнського конфлікту без будь-яких перспектив його вирішення у найближчому майбутньому. Все це свідчить про те, що в арсеналі світового співтовариства наявний досить обмежений набір миротворчих прийомів. Прагнення застосування стандартних алгоритмів без врахування конкретної ситуації на місцях не завжди призводить до позитивного результату, скоріше – до консервації конфліктогенного середовища.

Поступове усвідомлення цього факту породжує в українському суспільстві певну недовіру до міжнародних інституцій, принаймні, розчарування в породжених Майданом надіях на солідарну позицію Євросоюзу. Виявляється, що оцінки європейцями ситуації навколо Донбасу відрізняються від тих, які транслює вітчизняне телебачення «для внутрішнього споживача». І референдум в Нідерландах лише підтвердив цей факт. Таке розчарування штовхає маси до радикалізації настроїв. І все частіше лунають заклики до відновлення наступальних операцій ЗСУ, «зачистки» тимчасово непідконтрольних територій, до військового варіанту вирішення конфлікту.

Обидві сторони конфлікту, ким би вони не були репрезентовані, на сьогодні демонструють свою неготовність вести конструктивний

діалог. Не готове до миру і все наше суспільство, судячи з тих хвиль ненависті і взаємних звинувачень під загальним гаслом «Не забудемо, не пробачимо», що періодично прокочуються по соціальним мережам в Інтернеті. Цілком ймовірно, що ми ще не раз станемо свідками бойових дій на Донбасі. Проте, про постконфліктне майбутнє України міркувати все ж таки потрібно. Адже суто військових рецептів вирішення конфлікту – без ефективного політичного, дипломатичного, гуманітарного супроводу – не існує. І скільки б не тривало збройне протистояння, воно не може тривати вічно. Тому думати про те, що відбудеться наступного дня після того, як реального замовкнуть гармати, необхідно вже зараз.

Примирення (на наш погляд, коректніше вживати термін «замирення», який вказує, по-перше, на свідомий і в чомусь примусовий, а, по-друге, на завершений характер процесу) є механізмом врегулювання протистоянь і нормалізації відносин між колишніми супротивниками. Це процес забезпечує відновлення відносин, порушених в ході конфліктної ситуації і в її результаті.

Від того, яким ми бачимо наше постконфліктне майбутнє, яким його бачать наші опоненти, безпосередньо залежить час припинення протистояння. Найбільш гострим, мабуть, тут є питання про етичну і юридичну відповідальність за скоєні злочини і порушення прав людини. С. Гантінгтон назвав його «проблемою катів» [1, 229]. Даній категорії осіб втрачати вже немає чого, вони будуть битися до кінця, перетворюючи своє оточення на заручників. Чи відбудеться правосуддя? Чи відновиться справедливість на Донбасі? Чи понесуть винні покарання? Однозначної відповіді ми поки не знаємо, в зв'язку з чим звертаємося до досвіду тих народів і держав, які пройшли через подібні випробування у минулому.

Отже, метою статті є осмислення світового досвіду замирення, постконфліктної реабілітації та відновлення справедливості в контексті його застосування в Україні.

Особливо повчальним є досвід Іспанії, хоча б в силу того, що політика замирення в цій країні проводиться вже сім десятиліть, починаючи з 1940 року, коли почалося спорудження меморіалу в Долині полеглих. Як відомо, Громадянська війна в Іспанії 1936-1939 років при активному втручанні іноземних військових («добровольців», «радників», «інструкторів» тощо), що підтримували обидві сторони конфлікту, відрізнялася запеклістю і безкомпромісністю. Рани, нанесені суспільству в цей період, були настільки глибокі, що виключали подальший нормальний розвиток суспільства. Це добре усвідомлював переможець – диктатор Франсиско Франко, який і

зробив перший крок до примирення. Саме він став ініціатором створення згаданого вище меморіального комплексу, на території якого поховано 34 тисячі республіканців і франкістів. Відкрився комплекс вже після Другої світової, в 1959 році. За задумом Франка, меморіал повинен був нести месидж: війна закінчилася, і її жертви тепер лежать поруч, незалежно від того, яких поглядів вони дотримувалися за життя; необхідно рухатися вперед і працювати на благо єдиної батьківщини.

Однак Долина полеглих стала лише зовнішнім уособленням глибинних процесів, часто густо неінституціональних, що відбувалися в духовному житті іспанського суспільства. Ще довго після війни вчинені злочини активно обговорювалися в контексті взаємних звинувачень. Республіканці справедливо критикували Франко за його непослідовність в проведенні політики замирення і небажання зробити наступний крок, тобто реабілітувати своїх супротивників. Лише після смерті диктатора прихильники республіки отримали можливість повноправної участі в політичному житті. Реальні демократичні перетворення 70-х років стали фундаментом замирення. Відчуваючи страх від можливості рецидивів громадянської війни (а така можливість реально існувала – в 1981 році радикально налаштовані заколотники захопили будівлю парламенту і протягом доби утримували депутатів) іспанці обрали за краще відмовитися від каральної моделі відновлення справедливості. При цьому ініціатором відмови стали саме республіканці, тобто сторона, яка програла і була репресована.

Поступово в Іспанії склався національний консенсус: в пресі не розпалювалася антифашистська істерія, репресовані та їхні родичі відмовлялися від помсти і зведення рахунків з насильниками і катами, не застосовувалися санкції до донощиків. Однорідні Франка взяли почесну ідеологічну капітуляцію. Вони не були проголошені «ворогами нації» і навіть зберегли за собою легальну можливість для участі у виборах. Важливу роль при досягненні консенсусу зіграли король Іспанії Хуан Карлос і католицька церква. Багато в чому завдяки їм в країні була подолана конфронтаційна політична культура і послідовно формувалася культура злагоди.

Важливою складовою політики замирення в Іспанії стала «настанова на забуття». Багаторазово пройдені «цикли» взаємних звинувачень, викриттів і розслідувань не призводили до конструктивного результату, в зв'язку з чим іспанці вважали за краще свідомо утриматися від обговорення небезпечних тем. Вони немов перевернули ганебну сторінку історії і «забули» про неї,

зосередившись на майбутньому. Згода обох сторін не копатися в минулому створювала враження, що перехід до демократії відбувся без переможців і переможених, і обидві сторони пишуть її з чистого аркуша.

Характеризуючи фактори, що сприяли успіху політики замирення, Надзвичайний і Повноважний Посол Іспанії в Україні Луїс Хіль Каталіна відзначав: «Першим елементом на шляху примирення в Іспанії був перехідний період. Другим елементом – входження Іспанії до Європейського Союзу. Третім – входження Іспанії до НАТО. Причому в такий період, коли іспанське суспільство було налаштоване абсолютно проти цього кроку. Згадаймо, що в той час існували військові блоки. Тобто все це було набагато складніше, ніж сьогодні. Четвертим елементом – державний лад Іспанії, зокрема, наявність автономій у складі країни. На цьому шляху у нас були і помилки, і успіхи. Можна побачити, як ми змогли поєднати в одній державі різні мови, різні національні почуття і створити єдину країну. Я вважаю, що для українського суспільства було б дуже корисно подивитися і вивчити цей досвід» [2].

У 2007 році в Іспанії був прийнятий «Закон про національну пам'ять», згідно з яким всі вироки уряду Ф. Франко, продиктовані політичними, ідеологічними та світоглядними мотивами, оголошувалися нелегітимними. Це підводило законодавчу базу під процес реабілітації жертв диктатури. З огляду на вимоги Закону ліквідувати з громадських будівель все франкістські символи та інші об'єкти, які прославляють військовий заколот 1936 р., можна зауважити, що в ХХІ столітті намітилась певна відмова від початково «нульового» варіанту примирення, і прагнення відновити справедливість бере верх над страхами рецидивів громадянського протистояння.

Унікальний досвід замирення був напрацьований у Південно-Африканській республіці після падіння режиму апартеїду.

Конфліктогенна ситуація у Південній Африці відрізнялась – в силу її расового характеру – особливим напруженням. Політика расової сегрегації (апартхейд), яку з 1948 року офіційно проводили південно-африканські уряди, передбачала розрізнене існування білої та кольорових громад. Посилювалися репресії проти чорних та їх політичної організації – Африканського національного конгресу (АНК). Після розстрілу темношкірих демонстрантів у Шарпвілі 21 березня 1960 року, коли загинуло 69 осіб, АНК вирішив перейти до насильницьких методів боротьби. У червні 1976 року в районі Йоганнесбургу Соуто вибухнуло повстання, що підхопили інші міста.

«Гарячий» період конфлікту тривав майже рік, після чого насилля перейшло у латентну фазу. Уряд Пітера Боти намагався провадити реформи, спрямовані на деякі полегшення режиму апартеїду, але в березні 1985 року поліція знов розстріляла демонстрацію, що викликало новий цикл конфлікту, включаючи страйки, повстання, масові арешти. У 1989 році президентом ПАР стає Фредерик де Клерк, який під впливом тиску з боку світової спільноти дозволяє АНК легально брати участь у політичному житті країни. Незважаючи на це, на початку 90-х країна балансувала на грані громадянської війни. «Один фермер – одна куля! – проголосив на мітингу у березні 1993 р. Кларенс Маквету. – Ми збираємося вбивати всіх білих – і старих, і дітей. Це буде рік терору!». У відповідь білі створювали загони самооборони, але терор набирав обертів. Зокрема, терористичний акт 25 червня 1993 р. в церкві Св. Якова в Кейптауні зібрав життя двох українських рибалок з траулера «Апогей», троє були поранені. Напруга спадає лише після виборів 1994 року, коли до влади приходять АНК, і президентом ПАР стає темношкірий Нельсон Мандела.

Проте перейти до справжнього миру на півдні Африканського континенту виявилось не так просто. Уряд національної єдності, сформований Н. Манделою, вимушений був застосовувати заходи, спрямовані на зниження градусу протистояння в соціумі. Такі заходи включали: введення до складу нового уряду представників старої влади, законодавче і політичне викорінення наслідків апартеїду, широкі освітньо-виховні програми для молоді, культивування «філософії прощення» та суспільного консенсусу тощо.

Але найвідомішим кроком на шляху замирення стало заснування Комісії правди та примирення (Truth and Reconciliation Commission), яка протягом 1994-2003 років розглядала свідчення про злочини апартеїду. Комісія складалась з трьох комітетів. Перший з них розглядав тяжкі випадки порушення прав людини, другий відповідав за амністію визнаних винними, третій допомагав жертвам апартеїду відшкодувати втрати.

Робота Комісії під головуванням архієпископа Десмонда Туту була максимально прозорою і публічною. Засідання призначали у різних містах ПАР, там, де можна було зібрати велику кількість зацікавлених. Лише за два роки своєї роботи Комісія збрала 21 000 заяв. Навіть з урахуванням того, що далеко не всі жертви погодились публічно виступити проти своїх кривдників, понад дві тисячі свідків живую обвинувачували злочинців вже на першому етапі функціонування Комісії.

Загальною практикою в її роботі стали не лише юридичні, але й моральні мотиви покарання. Достатньо сказати, що комітет з амністії задовольнив 849 прохань з 7 112 поданих заяв про позбавлення від покарання. Якщо злочин не був занадто тяжким і кривавим, якщо особа, котра звинувачувалась у його скоєнні, цілком визнала свою провину, відверто розповідала про власні дії та співробітничала з судовим слідством, то цілком можливо, їй вдавалося уникнути тюрми. Але при цьому широкому загалу були доступні всі відомості про дії звинуваченого, якому залишалося все останнє життя існувати з символічною печаткою провини. Як зауважив Ар'є Нейера, «виявити винних і показати, що вони робили, – значить публічно затаврувати їх, що само по собі є покаранням, а виявити жертв і згадати, як їх катували і вбивали, є спосіб визнання їх честі і гідності».

Питання про те, наскільки південноафриканська Комісія правди та примирення може стати прототипом аналогічної інституції в сучасній Україні, є предметом дискусій. Одні широким чином вважають, що православна культура каяття є достатньою підставою для ефективної роботи вітчизняної Комісії примирення з правом на широку амністію та прощення; інші віддають перевагу репресивному судочинству і Гаазькому трибуналу. На наш погляд, після встановлення миру на Донбасі має з'явитися щось компромісне, яке суттєво буде залежати від визначення моменту спільної відповідальності обох сторін конфлікту.

Ще один сюжет замирення пов'язаний із країнами Латинської Америки, що мали досвід диктаторських режимів та переходу до демократії (Аргентини, Болівії, Бразилії, Парагваю, Уругваю, Чилі). Його особливість полягає в тому, що правові системи цих держав навмисно обмежували свою діяльність з метою збереження у суспільствах стабільності. Риторичне запитання, яке свого часу поставив президент Уругваю Сангінетті – «Що важливіше – зміцнити мир в країні, де сьогодні гарантовані права людини, або домагатися справедливості заднім числом, що може поставити цей мир під загрозу?», отримало на практиці відповідь: важливіше мир. Ціною цього миру часто густо було незавершене правосуддя, амністія та безкарність злочинців.

Комісії правди і примирення не були винаходом Південної Африки. На десятиліття раніше цю практику активно використовували у Латинській Америці, проте результати їх діяльності тут були далекі від задуму.

В Аргентині, де у 1976 році відбувся військовий заколот проти президента І. Перона, до влади прийшла група офіцерів на чолі з Хорсе

Віделою – кривавим диктатором, правління якого тривало до 1981 року. Під гаслами «національної реорганізації» хунта Відели впроваджувала внутрішню політику державного тероризму, що отримала назву «брудної війни». Інструментом ведення цієї війни були «ескадрони смерті», чисельність яких сягала від 15 до 25 тис. осіб. Метою цих каральних органів було знищення «небажаних елементів» – політичних противників хунти, опозиціонерів, насамперед, лівого спрямування. Переслідування комуністів і соціалістів відбувалось також на міжнародному рівні – в межах «Операції Кондор», яка підтримувалась диктаторськими режимами Чилі, Бразилії, Парагваю, Болівії. Спецслужби цих держав координували свою діяльність, активно використовуючи незаконні викрадення людей, арешти, тортури, страти. За деякими оцінками, жертвами хунти в Аргентині у різній формі стали майже 100 тис. осіб [3].

У 1983 році новим президентом Аргентини Раулем Альфонсіном була створена Національна Комісія у справі про масове зникнення людей (CONADEP), яку очолив відомий письменник Ернесто Сабато. В ході слідства Комісія встановила 8 960 випадків зникнення людей, виявила 365 таємних місць ув'язнення, в яких до опозиціонерів застосовували тортури, на основі показань свідків відкрила 1 800 справ. Результати роботи Комісії були опубліковані у доповіді під назвою «Ніколи більше». Р. Альфонсін домігся прийняття законів, що забезпечували правову основу для переслідування порушників прав людини з числа військових та поліціантів. Було відкрито 2 000 справ. Перед судом постали 16 вищих офіцерів, включаючи членів хунти, 10 з яких за порушення прав людини засудили до різних термінів позбавлення волі, а генерала Віделу – довічно.

На думку А. Найєра, ніде боротьбу за дотримання прав людини не вели так системно й інтенсивно, як в Аргентині. Потенційні обвинувачувані поділялися на три категорії: а) тих, хто видавав накази про порушення прав людини; б) тих, хто виконував накази; в) тих, хто скоював злочини проти прав людини понад те, що було наказано [4, 74]. Отже, політика каральної справедливості була спрямована проти всіх без винятку порушників прав людини, що, врешті решт, мало негативні наслідки для завершення розпочатого процесу. Коли судове переслідування стало загрожувати величезній кількості середньої та низової ланку репресивного апарату колишньої диктатури, в армійських колах почалися хвилювання. Військові неодноразово вимагали від Альфонсіна прийняти закон про амністію, тричі спробували усунути його від влади шляхом перевороту. І, врешті

решт, уряд вимушений був відмовитися від політики встановлення правосуддя.

Спочатку був прийнятий закон, який встановлював граничний термін для порушення кримінальних справ проти порушників прав людини, потім – закон, який звільняв від кримінальної відповідальності офіцерів молодшої та середньої ланки. Після приходу до влади нового президента Карлоса Менема було оголошена амністія військовим і членам хунти, засудженим при попередньому уряді. Як зазначав С. Гантінгтон, «спроби здійснення правосуддя в Аргентині не стали гарним прикладом ані для правосуддя, ані для демократії, породивши натомість моральну і політичну плутанину в країні» [1, 239].

Провал політики карального правосуддя в Аргентині вплинув на інші латиноамериканські країни, в яких запанувала думка, що послідовне дотримання закону в таких масштабах може бути небезпечним. Ті, хто катував і вбивав за часи диктатури, залишилися без покарання, а відновлення справедливості обмежувалося лише виявленням фактів насильства та інших форм порушення прав людини. Важливо підкреслити, що відмова уряду від доведення судових процесів до виконання вироків супроводжувалася ігноруванням масового суспільного запиту на покарання злочинців.

Аргентинський випадок став прецедентом для всього континенту: національні Комісії з правди і примирення створювалися, але їхня діяльність полягала лише у з'ясуванні істини, карати за виявлені злочини вони не могли. З самого початку було чітко встановлено, що винних в порушенні прав людини переслідувати не будуть.

Зокрема, в Чилі, де після падіння режиму Аугусто Піночета в 1990 році було створено Комісію зі встановлення істини і примирення, необхідність залучення до відповідальності винних у злочинах, детально перерахованих в підготовленому звіті, навіть не згадувалася. Не вживалися спроби встановити вину конкретних осіб, виявлених порушників закону звільняли від судового переслідування, інколи навіть не розголошувалися імена обвинувачених. Призначення Комісії полягало у виявленні фактів злочинів, щоб жертви та їхні родини мали можливість викрити і затаврувати ганьбою кривдників, а також вгамувати суспільну совість і виховувати рішучість не допустити повторення подібного в майбутньому. Це був своєрідний крок до зцілення розколотого суспільства і виконання превентивних функцій з метою уникнення повторення жахів диктатури.

«У кінцевому рахунку, – визнає С. Гантінгтон, – політика в країнах третьої хвилі зривала спроби переслідування і покарання авторитарних

злочинців. У дуже багатьох з них лише кілька окремих осіб були піддані швидкому суду. Майже у всіх з них про ефективне судове переслідування і покарання взагалі не йшлося» [1, 239].

Отже, побоювання державного перевороту і повернення до військових диктатур стало головною причиною відмови урядів латиноамериканських держав від дотримання політики карального правосуддя. З іншого боку, така відмова аж ніяк не вирішувала проблему відновлення справедливості. Більш того, ця проблема і сьогодні є актуальною для чилійців та аргентинців, поділяючи суспільства на два табори: прихильників і противників судового переслідування злочинців періоду військових диктатур.

«Латиноамериканський досвід, – пише проф. Нані Мачарашвілі, – вплинув на утвердження в суспільній думці погляду, згідно з яким здійснення правосуддя нерідко виявляється важкодоступною завданням, особливо в державах, що характеризуються внутрішнім розколом і дефіцитом демократичної політичної культури, де спроби чинити правосуддя створюють загрозу для майбутнього мирного розвитку країни. Постановка питання про злочини, які відбувалися протиборчими сторонами в ході громадянської війни, призвела б до негайного відновлення війни. Як свідчить досвід країн Латинської Америки, вихід із ситуації – з'ясування істини без покарання за вчинені злочинні діяння, але з різкою критикою самого факту злочину. Останнє розглядається основою для того, щоб уникнути помилок минулого в майбутньому. З'ясування правди служить відправною точкою для здійснення щодо жертв правопорушень минулого так званої «реститутивної справедливості» і виплати компенсацій» [5].

Оцінюючи світовий досвід політики замирення, необхідно констатувати, що для України повчальними є приклади встановлення національного консенсусу, коли втомлене від тривалого громадянського протистояння суспільство приходять до злагоди заради спільного блага. Досить рідкісним, якщо не унікальним у світовій історії, слід визнати відмову іспанців від каральної моделі відновлення справедливості та раціональну настанову на «забуття» подій, що роз'єднують націю. Куди як більш розповсюдженим є латиноамериканський варіант фактичної неспроможності судової влади довести справу до кінця і вимушеної відмови уряду від переслідувань злочинців екс-диктатур. З огляду на «дієздатність» вітчизняної правової системи знайти і покарати винних у вбивствах на Майдані, не слід покладати великих надій щодо судового переслідування тих, хто і зараз чинить злочини на Донбасі. Тим, хто побоюється наслідків прийняття Закону про амністію, слід задуматися

над питанням про саму спроможність українського суду відновити справедливість і покарати винних – навіть за умов доведення їхньої вини.

Не слід також перебільшувати світових досягнень політики замирення. Вона неодноразово давала збої і відкоти на позиції реваншу. Не варто очікувати незворотних результатів, і навіть після припинення вогню необхідно бути готовими до «зривів» та рецидивів насилля. Адже повернути мир куди складніше, ніж почати війну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / Пер. с англ. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2003. – 368 с.
2. Луис Хиль Каталина, Чрезвычайный и Полномочный Посол Испании в Украине [Электронный ресурс] // «День» / Режим доступа: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/den-planety/ispanskiy-interes-v-ukraine-0>
3. Воронин Д. Аргентина времен хунты: коллапс права [Электронный ресурс] / Российское агенство правовой и судебной информации // Режим доступа: http://rapsinews.ru/international_publication/20130319/266760458.html
4. Найер А. Военные преступления: Геноцид. Террор. Борьба за правосудие / Пер. с англ. – М. : Юность, 2000. – 368 с.
5. Мачарашвили Н. Отказ от «карательной» модели восстановления справедливости: идет ли Грузия по пути международного опыта национального примирения? [Электронный ресурс] // Режим доступа: http://www.ca-c.org/c-g/2007/journal_rus/c-g-3/02.shtml.

Додонов Р. Мировой опыт постконфликтной реабилитации и замирения в контексте событий на Востоке Украины.

Статья посвящена изучению мирового опыта примирения и восстановления справедливости после вооруженных конфликтов. Анализируются постконфликтные ситуации в Испании, Южной Африке, Аргентине, Чили и варианты решения социально-психологических проблем, связанных с расколом общества. Рассматриваются результаты работы Комиссий по восстановлению правды и примирению в странах Латинской Америки и Африки. Констатируется, что строгое соблюдение правовых процедур по наказанию виновных в репрессиях и, в частности, этнических чистках подрывает мирный процесс и содержит в себе угрозу стабильности постконфликтного социума.

Ключевые слова: конфликт, примирение, постконфликтная реабилитация.

Dodonov R. Global Experience of Post-Conflict Rehabilitation and Pacification in the Context of Developments in the East of Ukraine.

The Article is dedicated to the study of international experience of reconciliation and justice after the end of the armed conflicts. Post-conflict situations in Spain, South Africa, Argentina, and Chile are being analyzed, as well as versions of solutions to social and psychological problems associated with the split of society. In particular, the experience of Spain could be certainly useful for Ukraine, where the initiator of reconciliation was the dictator, who won, but the defeated Republicans deliberately refused from revenge and persecution of those guilty of repressions for the sake of an early achievement of peace. The general national consensus set in Spain with respect to the termination of discussions about the correctness of one party or another in the Civil War deserves attention. In the society there occurred rational installation on the "oblivion" of events that divide the nation.

The analysis of the world experience of pacification certifies that there are not any universal and absolutely successful recipes. The strategy of reconciliation everywhere and often had failures and took on revenge position. We should be ready to it and should find own ways, leading to peace.

Keywords: Conflict, reconciliation, and post-conflict rehabilitation.

Волковинська В.

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТЬ «ПУБЛІЧНІСТЬ» ТА
«ПРИВАТНІСТЬ» Х. АРЕНДТ: ПОЗА ПРОСТОРОВИМИ ТА
КІЛЬКІСНИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ**

У статті розглянуто тенденції реценції ідей Х. Арент та запропонована інтерпретація понять «публічне» і «приватне». Зазначено, що потужний вплив у цьому процесі здійснюють кількісна та просторова метафори. Публічність потрактована як поєднання колективності та відкритості дії. Крім того, колективність розуміють як кількість залучених осіб. За такого підходу значення публічності звужується до медійно висвітленої діяльності «публічних» осіб та груп.

Ключові слова: публічне, приватне, публічний простір, колективна дія, публічна дія.

Рефлексії останніх десятиліть щодо соціальної реальності позначені появою нових домінуючих концептів: маса, публічність, індивідуалізація. Триває дискусія стосовно виходу мас на авансцену історії, їх присутність та непроникність для соціальності, а також стосовно публічного простору, що потерпає від індивідуалізму сучасного суспільства та потребує відновлення як єдина основа